

Шинкарук О.В.

магістр,

Хмельницький національний університет

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ
ЯК ОДИН ІЗ КОМПОНЕНТІВ ПРОЦЕСУ НАДАННЯ
СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ
В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Російська агресія в Криму та подій на Сході призвели до порушення територіальної цілісності українських земель та виникнення такого соціально-незахищеного прошарку населення, як внутрішньо переміщені особи (далі ВПО). У зв'язку з цим станом урядом України було прийнято ряд законопроектів: закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», постанови уряду України «Про облік внутрішньо переміщених осіб», «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» та інші.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» ВПО є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Станом на кінець вересня 2017 року в Україні налічувалося 1,569 млн. переселенців, що виїхали з окупованих територій Донецької та Луганської областей, а також із анексованого Росією Криму. Приблизно третина з них вирішили не виїжджати з батьківщини надто далеко й осіли в неокупованих районах Донецької області – за даними Мінсоцу, йдеться про більш ніж 519 тис. осіб. У Луганській області на мирній території проживають 298 тис. переселенців. Третьою за популярністю серед переселенців областю є Харківська – 196 тис. ВПО, далі іде місто Київ – 175,6 тис. людей. За даними сайту Слово і Діло на території Хмельницької області у 2017 році офіційно було зареєстровано 6653 переселенців [2]. Однак, це лише офіційна статистика, яка переважно містить дані зареєстрованих пенсіонерів, що без довідки про отримання статусу ВПО не мають права одержувати пенсійних виплат від Пенсійного фонду України.

Втрата власного дому, стабільних доходів, страх та невпевненість у завтрашньому дні призвели до виникнення психологічних розладів в даній категорії населення. Причинами виникнення психологічних деструкцій у ВПО є і своєрідне безправ'я. Наприклад, вони не мають права обирати і бути обраними.

Характерними ознаками психічних відхилень, які проявляються у ВПО є порушення поведінки, настрою, мислення, що виходять за межі

загальноприйнятих культурних норм і переконань. Як правило, вся симптоматика диктується пригнобленим душевним станом. При цьому людина втрачає здатність до повноцінного виконання звичних соціальних функцій. Загальний спектр симптомів можна розділити на кілька груп:

- *емоційні* – раптове відчуття тривоги, печалі, страху;
- *когнітивні* – труднощі чіткого мислення, порушення пам'яті, невиправдані патологічні переконання;
- *перцептивні* – перебування у стані, в якому пацієнт помічає явища, які не помічають інші люди (звуки, пересування предметів і т. д.);
- *фізичні* – болі в різних частинах тіла, безсоння;
- *поведінкові* – невиправдана агресія, нездатність виконувати елементарні дії з самообслуговування, зловживання психічно активними препаратами тощо [1; 5].

Дана ситуація породжує ряд соціальних питань пов'язаних із адаптацією до нових умов життя та діяльності ВПО. Враховуючи це Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТООТ) була розроблена стратегія інтеграції ВПО у місцеві громади, яка передбачає спрощення системи реєстрації ВПО та отримання даними особами статусу переселенців. З метою реалізації основних положень стратегії інтеграції ВПО, попередження і подолання відхилень від норми у фізіологічному здоров'ї ВПО фахівцями соціальної сфери Хмельницької області було активно розроблено і впроваджено в систему надання соціальних послуг соціально-психологічну реабілітацію осіб, які виїхали з окупованих територій України.

Безпосередньо соціально-психологічна реабілітаційна допомога ВПО цілеспрямовано була надана виконавчими владами міст і районів Хмельницької області, підприємствами, навчальними закладами: Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнка, Хмельницьким інститутом соціальних технологій університету «Україна» та іншими.

Велику організаційну роботу в цьому напрямку провели інститути соціально-психологічної реабілітації ВПО в Хмельницької області: державна служба медико-соціальної експертизи; Хмельницький обласний центр соціально-психологічної допомоги; клуб для тимчасово переміщених осіб «Разом», що функціонує у Хмельницькій обласній бібліотеці ім. М. Островського; Хмельницький міський Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; хмельницький соціальний готель та інші установи і служби соціального обслуговування.

Важливість використання соціально-психологічної реабілітації в процесі роботи із внутрішньо переміщеними особами полягав у тому, що даний вид реабілітації являв собою не лише процес надання соціальних чи психологічних послуг фахівцями соціальної сфери Хмельницької області даній категорії населення, а також містив у собі компоненти медичної, педагогічної, соціально-економічної, професійної, побутової та фізичної реабілітацій.

Соціально-психологічна реабілітація внутрішньо переміщених осіб передбачає втілення в життя таких напрямків соціальної роботи: охорона прав (спрощення системи реєстрації ВПО особливо для тих, хто орендує квартири); медичний,

педагогічний, психологічний патронаж; реконструкція соціокультурного оточення, допомога у спілкуванні та навчанні, цілеспрямована соціально-психологічна робота з близькими та родичами; допомога у професійному самовизначенні, направленні на роботу; організація дозвілля, спілкування; виявлення творчих здібностей; створення позитивної громадської думки про багатоаспектність проблем внутрішньо переміщених осіб.

Соціально-психологічна реабілітація в центрах соціального захисту населення Хмельницької області була побудована на теоретичних основах соціально-психологічної реабілітації, а саме:

1. Функціональне відновлення здібностей хворих, інвалідів та інших осіб, які цього потребують; в тому числі: відновлення (наприклад, при нездатності працювати правою кистю руки внаслідок її травми пристосування до роботи лівою рукою); повне відновлення (реституція); компенсація;

2. Пристосування до праці (трудотерапія);

3. Безпосередня соціально-психологічна реабілітація – залучення особистості до повсякденної життєдіяльності, включення в соціальні відносини на основі відновлення психічних функцій і комунікативних здібностей.

Практично долучився до процесу надання соціально-психологічної реабілітаційної допомоги ВПО Хмельницький національний університет. Саме тут активізувалася діяльність Хмельницького центру перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців, ресурсного інформаційно-консультативного центру психологічної підтримки кафедри психології та педагогіки, центру фізичної реабілітації кафедр здоров'я людини і фізичного виховання. За ініціативи завідувача відділу навчально-виховної роботи університету та голови профкому студентів за підтримки керівництва закладу активісти профкому і студенти постійно надають волонтерську допомогу воїнам АТО та ВПО. Зокрема, студентський профком спільно із студентським самоврядуванням організували постійно діючий благодійний збір коштів для надання допомоги воїнам АТО та ВПО. Неоціненний вклад у процес надання соціально-психологічної реабілітаційної допомоги ВПО зробили працівники та студенти кафедри соціальної роботи і педагогіки, які організували добровільний збір продуктів харчування, речей, медикаментів та інших засобів першої необхідності для ВПО, багаторазово здійснювали організовані виїзди на територію воєнних дій де безпосередньо надавали волонтерську допомогу ВПО. 23 серпня в День Державного Прапора у Хмельницькій обласній раді відбулося урочисте нагородження колективу кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки (завідувач кафедри доктор пед. наук, професор Романовська Л. І.) орденом «За розбудову України» [3, с. 14].

Загострення в Україні соціально-психологічної напруженості в умовах політичної нестабільності та економічної кризи роблять на сьогодні особливо актуальним процес надання соціально-психологічної реабілітаційної допомоги ВПО. Використання центрами соціального захисту населення широкого спектру реабілітаційних заходів, які передбачає соціально-психологічна реабілітація практично сприяє охопленню всіх сфер життєдіяльності внутрішньо переміщених осіб та їх активній інтеграції до суспільства. Для

збільшення ефективності та якості соціально-психологічної реабілітації переміщених осіб необхідно організувати надання державними органами влади певних бонусів громадам та соціальним установам, які прийняли переселенців.

Список використаних джерел:

1. Види психічних розладів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://beautysummary.com/uk/health/types-of-mental-disorders.html>.
2. В Україні зросла кількість внутрішньо переміщених осіб (Інфографіка). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/news/ukrayina/19634/v-ukrayini-zroslo-kilkist-vnutrishno-peremischenih-osib-infografika.html>.
3. Газета Хмельницького національного університету «Університет», № 2 (111), листопад, 2016 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.khnu.km.ua/root/res/700-3-44.pdf>.
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.04.2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
5. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих із травми й захворюваннями нервової системи: Навч. посібник / О.К. Марченко. – К.: Олімпійська література, 2006. – 196 с.